

TITLUL DE *VLASTELIN* ÎN NOMENCLATURA MARII BOIERIMI A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN SECOLELE XV-XVII

Cristina Anton Manea

Formularul textului de pe piatra de mormânt a lui Vladislav al II-lea (1447-1456) de la Mănăstirea Dealu, pusă de boierii Craiovești în timpul lui Neagoe Basarab a determinat cercetarea titlului de *vlastelin* prezent în titulatura boierească. În textul menționat, cei patru frați își explică gestul de recunoștință determinat de actul voievodului de a-i *ridica în rândul vlastelilor*. Această ridicare și trecere în rândul unei structuri distincte are rezonanța unei înnobilări. Sensul denotației de *vlastelin* a rămas destul de tulbure pentru că prezența titlului apare mai rar menționată în documente și de aceea i s-a acordat mai puțină atenție¹.

Titlul a fost receptat de cancelaria Țării Românești de la cea sârbă, probabil, preluat prin cancelaria ungară² în secolul al XIV-lea, mai târziu decât titlul de boier. În cancelaria Moldovei titlul de *vlastelin* nu apare în documentele conferite boierilor³, dar a fost întrebuințat în *Cronica lui Macarie* și *Cronica lui Azarie*, scrise în medio-bulgară, referitoare la istoria Moldovei de la 1504 până la 1551, prima, și de la 1551 la 1574, a doua, deci mult mai târziu decât în Țara Românească.

Cea mai veche utilizare cunoscută a cuvântului, în Țara Românească, se păstrează în documentele emise la începutul secolului al XV-lea de cneazul Serbiei, Ștefan Lazarevici, și de regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, în contextul unor danii făcute mănăstirilor Vodița și Tismana, în legătură cu libera circulație a călugărilor de la aceste mănăstiri prin țările lor. În documentul din 1409 al cneazului sârb, cuvântul are sensul de nobil, vasal suveranului său, fără să se înțeleagă exact dacă ar fi un titlu nobiliar⁴.

¹ Ștefan Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, București, Ed. Științifică, 1965, p. 64-65; autorul se apleacă numai asupra studierii titlului de *vlastelin* acordat boierilor din familia Craioveștilor. Trebuie să adaug că părerea lui p. S. Năsturel conform căruia *vlastelii* ar fi la origine voievozii și urmașii acestora de mai mică importanță, care depuseseră jurământ domnului și cea a lui N. Djuvara conform căreia *vlastelii* ar fi membrii unui ordin întemeiat de Vlad Dracul mi se par ireale; vezi Neagu Djuvara, *op. cit.*, p. 21.

² *Dicț. instituțiilor feudale*, p. 508.

³ DIR, A, XIV, I, p. 404.

⁴ DRH, B, I, p. 69, documentul se referă și la oamenii fugiți din țara sa, "sau <de la> omul său sau al *vlastelinului* său" să se poată întoarce netulburat de "nici unul din *vlastelii* împărăției sale".

În actele emise de cancelaria maghiară a regelui Sigismund din 1418, 1419 și 1428, adresat supușilor săi din Țara Ungurească, dar în limba slavonă, precum și în cel al lui Iancu de Hunedoara din 1444, adresat tuturor supușilor săi, referitor la circulația acelorași călugări⁵, termenul se referă la cei mai de frunte nobili ai statului, imediat după fețele bisericești și înaintea dregătorilor Sfatului domnesc; dar ca și în cazul de mai sus, nu are sensul unui titlu nobiliar. Dacă termenul își găsește locul în documentul regelui sârb, prezența sa în cel emis de cancelaria maghiară a fost determinat de faptul că actul era adresat unei zone, cea a Banatului Olteniei, în care o bună parte a marii boierimi era vorbitoare de limbă slavă.

Primul document, păstrat, emis de un domn al Țării Românești în care se menționează termenul cercetat a fost cel din 6 mai 1492, a lui Vlad Călugărul, destinat *“cinstiților vlasteli ai domniei mele jupan Bran și jupanului Radu spătar și jupanului Pătru strătornic”*⁶. Aceștia erau frații mai mici ai jupanului Ticuci, soțul jupaniței Dobra, stăpâni în Baia, Gilort, Pârâiani, Băești, Vatori, etc., moșii situate în județul Mehedinți, boieri care nu apar în Sfatul domnesc al lui Vlad Călugărul⁷. Doi ani mai târziu același domn întărește sate, vămi, bălți, etc. mănăstirii Bistrița, ctitorită de *“bunii și credincioșii și preacinstiții noștri vlasteli, jupan Barbul Craiovescu cu frații săi, jupan Pârvul și Danciul și Radul”*⁸. De data aceasta este vorba de patru membri ai Sfatului domnesc și cei mai bogați boieri ai țării. În ambele documente boierii grupați au fost numiți vlasteli, dar fiecare în parte a primit și titlul de *jupan*.

Din textul pietrei de mormânt a lui Vladislav al II-lea pusă de cei patru frați Craiovești, Barbu ban, Pârvul, Danciu și Radu, fiii lui Neagoe Strehăianu, se înțelege că numai tatăl lor a fost ridicat în rândul *vlastelilor*, pentru că cei patru fii erau prea tineri la acea dată⁹. Când a fost ridicat *vlastelin*, Neagoe Strehăianu era mare boier, în Sfatul domnesc al lui Vladislav al II-lea, apoi în cel al lui Basarab

DRH, B, I, p. 89, 94, 121, 170, Sigismund și Iancu de Hunedoara se adresează *“credincioșilor noștri, căpetenii bisericești și tuturor vlastelilor, spanilor și părcălabilor și nobili și slugilor lor și bunelor mele orașe și satelor slobode”*, sau *“tuturor fruntașilor noștri bisericești și tuturor vlastelilor și spanilor...”*; în textul slavon al documentelor apare cuvântul *vlastelom* care a primit la traducere un *n* și a devenit *vlastelinilor*, cuvânt care nu există, *vlastelin* este singular și *vlasteli* la plural.

⁶ DRH, B, I, p. 368.

⁷ Un Pătru/ Petru strătornic apare ca martor în două documente emise de Basarab cel Tânăr în 1478, dar nu cred că este același personaj cu cel din documentul din 1492 pentru că într-un hrisov din 1480 și 1484 el apare fără titlu (DRH, B, I, p. 275, 311).

⁸ DRH, B, I, p. 404.

⁹ Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 64-65, explicațiile le-am preluat în parte de la autor; dar vreau să mai amintesc că atât Neagoe Strehăianu cât și fiul său Barbu au fost căsătoriți cu nobile sârboace. Vezi N. Stoicescu, *Dicț. marilor dregători*, p. 17, 23.

Laiotă, fără dregătorie, și abia în cel al lui Vlad Călugărul este mare ban¹⁰, când a și murit. El a fost urmat în această dregătorie de fiul său Barbul care a fost mare ban al Craiovei tot timpul vieții, urmat de nepoții săi de la frați: Preda, Pârful și Barbu, și de ultimul boier din familia craioveștilor, Barbu, fiul lui Preda, deja amintit. Este adevărat că familia era foarte bogată și până la sfârșitul secolului al XVI-lea a stăpânit 130 de sate, dar nu știm câte aveau Craioveștii pe vremea când Neagoe Strehăianu a devenit *vlastelin* sau pe vremea când ocupa dregătoria de mare ban.

Referindu-se la textul săpat pe această piatră de mormânt, în care apare termenul studiat, I.C. Filitti, afirma că *"epitetul de vlasteli nu se referă la o dregătorie ce Neagoe ar fi obținut-o de la Vladislav, ci la introducerea lui în sfat, fără titlu, de către acest Domn, sau mai degrabă la hărăzirea moșiei Craiova și a altora pe care le găsim în stăpânirea fiilor săi. După Macieiowski vlasteli erau, la Sârbi, proprietarii, o noblețe legată de stăpânirea solului, și anume vlastelin proprietarii mari, iar vlasteli proprietarii mici, cu obligația de a merge la oaste și de a da cai pentru război"*¹¹. Prima parte a acestei aserțiuni va fi lămurită mai jos, cea de-a doua, citată după Macieiowski, este greșită, pentru că este vorba de aceeași denotație a cuvântului *vlastelin*, la singular și la plural, ori, același substantiv nu poate avea un înțeles la un timp și altul la celălalt¹².

Asupra *vlastelilor* s-au pronunțat N. Stoicescu și Neagu Djuvara, primul afirmând că în secolul al XV-lea nu toți *vlastelii* erau dregători¹³, iar în secolul al XVI-lea erau numiți cei mai de seamă dregători ai țării, că titlul are accepțiunea de boier și rudă cu domnul sau foarte apropiat de acesta, iar spre sfârșitul secolului definește pe marii boieri cu trecere la domn¹⁴. Cel de-al doilea ne sugera că s-ar putea ca *vlastelii* să fi fost o categorie distinctă de boieri, foarte apropiată și protejată de domn, iar titlul era conferit numai atât timp cât purtătorul lor era într-o funcție a Sfatului domnesc¹⁵.

Dan Plesia pare să se fi apropiat cel mai mult de sensul termenului de *vlastelin*, considerând că acesta era mai mult decât cel de boier, cea mai înaltă calificare nobiliară din Țara Românească, unde *vlastelii* erau de neam domnesc și stăpânitori¹⁶.

¹⁰ Anterior, respectiv între 1418 și 1494, titlul de *mare ban* nu apare la nici unul dintre membrii Sfatului domnesc, cu excepția banului Tismanei în 1464.

¹¹ I.C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [f. a.], extras, p. 28.

¹² Ceea ce se poate observa și în documente, dar vezi și N. Stoicescu, *Sfatul Domnesc*, p. 32, unde autorul preia părerea istoricului sârb.

¹³ DRH, B, I, p. 368 și DRH, B, II, p. 9.

¹⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 33-34.

¹⁵ Neagu Djuvara, *op. cit.*, p. 11.

¹⁶ Dan Plesia, *Neagoe Basarab. Originea, familia și o scurtă privire asupra politicii Țării Românești la începutul veacului al XVI-lea*, în Valachica, I, 1969, p. 59.

Înainte de a arăta cum a fost utilizat titlul de *vlastelin* în documentele emise de domnii Țării Românești în cursul secolului al XVI-lea, se impune prezentarea modului cum apare acesta în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. În fragmentele slavone el se repetă de douăsprezece ori¹⁷. Conform textului și contextului în care apare acest cuvânt, el îi desemnează pe cei mai mari și, deci, mai bogați boierii, care în timpul lui Neagoe Basarab erau foarte apropiați domnului, dregătorii cei mai importanți ai țării, trecuți înaintea celorlalți boieri aleși și mai de frunte, precum și a curtenilor, (folosindu-se în textul slavon chiar termenul românesc de *curteni*). Utilizarea cuvântului de *vlasteli* pare aici mai depărtată de cea din documentul emis la curtea cneazului sârb Ștefan Lazarevici din 1409 și mai apropiată de cea din documentele lui Sigismund de Luxemburg sau Iancu de Hunedoara. Totuși, din fragmentele slavone rezultă și unele confuzii atunci când se vorbește despre cele trei grupe ale *vlastelilor* corespunzătoare celor trei grupe ale boierilor, mari, mijloci și mici. Deci, fie că ei erau cei mai mari boieri, cum apare în majoritatea cazurilor, fie că reprezentau întreaga boierime, cum apare în unele cazuri, și în acest caz termenii se suprapun.¹⁸

În textul cronicii redactate de Macarie, episcopul Romanului, titlul cercetat a fost utilizat referitor la ajutorul cerut de voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, domnului Moldovei, Petru Rareș, în 1528/9 "*împotriva vlastelilor răsculați ai acelei țări*"¹⁹, iar domnul Moldovei a trimis pe *cei dintâi dintre boierii mari ai săi*²⁰ ca să-l ajute. Textul îi vizează pe nobilii Transilvaniei cei mai de frunte, foarte

¹⁷ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, în I. Bogdan, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de...*, ed. p. P. Panaitescu, București, EAR, 1959, p. 222, 226, 230, 235, 236, 237, 242, 243, 251, 254, 262, 263.

¹⁸ Astfel, prima dată în capitolul despre Spunere pentru frica și dragostea lui Dumnezeu se vorbește despre dregătorii/ *vlasteli* cu bogații și săracii în cel referitor la moaștele mamei sale, Neaga, se vorbește despre toți mireni și dregători/ *vlasteli* și bogați și săraci (I. Bogdan, op. cit. p. 273); în cel referitor la Cum să cade domnilor să șază la masă și cum vor mânca și vor bea autorul îl sfătuiește pe fiul său ca să-și judece supușii a doua zi după ospăț împreună cu *vlastelii* săi, nu la masă când a băut, că atunci —"când ștezi la masă și vrei să așezi și pe *vlastelii* tăi cei mari, pe cei dintâi și pe cei de-ai doilea și pe cei de-ai treilea, și cu ei pe cei mai de jos, iar tu de atunci înainte păstrează-le locul" (Ibidem, p. 280-281). În traducerea românească a acestui fragment se spune ca atunci "când șazi la masă și vrei să-și așezi la masă boierii cei mari și cei al doilea și cei mici...". În capitolul Pentru soli și pentru războaie autorul considera că solul se așteaptă să-i fie trimis "*vlastelinul*... cu cuvinte bune și cu sfat neclintit", iar la război, "până veți vedea pe *vlastelii* voștri stând înaintea cu voi, ... atât cei dintâi, cât și cei de-ai doilea, și cei de-ai treilea, împreună cu boierii tăi cei mai aleși și mai de frunte, de nimic să nu vă teneți", dar conchide că "dacă veți vedea pe *vlastelii* voștri că fug și ați rămas singur, atunci cu cine veți mai sta să vă bateți înainte?" (Ibidem, p. 283-286, 293).

¹⁹ În traducerea lui I. Bogdan se folosește greșit cuvântul *vlastelini* pentru plural, în loc de *vlasteli*.

²⁰ *Cronica lui Macarie în Cronicile slavo-române*, p. 96.

importanți, dar pe care voievodul acelei țări nu putea să-i considere dregători apropiați sieși. În cronica lui Azarie cuvântul a fost întrebuințat de două ori și tradus prin boieri: prima dată referitor la alegerea lui Alexandru Lăpușneanu, *unul dintre vlastelii boieri*, ca domn al Moldovei, a doua oară referitor la ridioarea lui Alexandru ca domn de către *“căpeteniile oștilor împreună cu episcopii și vlasteli/boierii și tot sfatul”*²¹. Dacă *vlastelii* îi desemnau tot pe boieri atunci în textul lui Azarie ar fi o tautologie, dar după modul în care el povestește alegerea lui Alexandru din rândurile boierimii, autorul se referă la *vlasteli* ca la marea boierime, și prima oară ca și a doua oară, când Sfatul domnesc este trecut la sfârșit, după episcopi și *vlastelii* hoieri. În același text, Sfatul domnesc a fost enumerat după marii boieri sau *vlasteli*, dovada faptului că în Moldova se păstra încă primatul ascendenței nobiliare asupra funcției în Sfat. La ambii cronicari termenul desemna marea boierime în totalitate.

I.C. Filitti considera că Neagoe Strehăianu a devenit *vlastelin* datorită numirii sale în Sfatul domnesc, fără titlu, și de primirea mai multor moșii, printre care și cea a Craiovei. Ori, dacă dăruirea unor moșii determina atribuirea unui titlu nobiliar ar fi trebuit ca fiecare boier care primea moșii să primească titlul de *vlastelin*, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată. Titlul de *vlastelin* nu a fost conferit niciodată împreună cu dăruirea sau confirmarea unor posesiuni funciare, cel puțin în textul documentelor păstrate. Mai degrabă, s-ar putea ca textul pietrei de mormânt să fi fost întocmit de un grămătic care cunoștea mai bine limba slavă folosită de cancelaria statului vecin, limbă familiară și celor patru frați Craiovești.

În secolul al XVI-lea, în documentele cancelariei Țării Românești termenul pare să capete o accepțiune proprie, cu mai multe sensuri: în primul rând el a fost atribuit primului sfetnic, precum *“cinstitului vlastelin al domniei mele <Neagoe Basarab>, întâiul sfetnic”*, *“jupan Barbul banul, preacinstitului vlastelin și prim sfetnic”*²² al aceluiași domn, deci marelui ban al Craiovei, apoi jupanului Harvat mare logofăt²³; Drăghici mare vornic în timpul lui Vlad Înecatul, jupanilor Stan mare ban al Craiovei și Radu mare logofăt în timpul lui Mircea Ciobanu. Primii sfetnici ai lui Alexandru al II-lea Mircea au fost *vlastelii* jupan Ivan mare logofăt <Norocea>²⁴, jupan Ivașco mare logofăt și fratele său Albu mare clucer, jupan Dragomir/ Dobromir mare vornic, apoi mare ban, precum și jupan Stoica mare postelnic; în timpul lui Mihnea al II-lea *vlastelin* și întâi sfetnic a fost jupan Mitrea mare vornic²⁵. La începutul secolul al XVII-lea, jupanului Preda mare ban al

²¹ *Cronica lui Azarie* în *Cronicile slavo-române*, p. 130.

²² DRH, B, II, p. 232.

²³ DRH, B, II, 234, p. 284, 330, 397.

²⁴ DRH, B, I, p. 49, 87.

²⁵ DRH, B, VI, p. 49, 87, VII, p. 39, 114, 208, VIII, p. 9, 77, 123, 475, DIR, XVI, V, p. 1, 40, 228.

Craiovei și jupanului Radu clucerul Buzescu²⁶ Radu Șerban le-a conferit titlul de *vlasteli* (în documentele din 1607, 1608 și 1609) în calitate de prim sfetnici ai domniei și în semn de mare prețuire, ca de altfel și Radu Mihnea în cazul lui Pană mare vistier cu care era înrudit²⁷. Într-un document din secolul al XVII-lea relatând o situație din timpul lui Mihai Viteazul se vorbește despre frații Buzești ca despre "*niște oameni ce erau atunci vlasteli*,"²⁸ adică mari dregători și apropiați domnului.

Prin urmare, primul sfetnic era considerat, pe rând, banul Craiovei, marele vornic și marele logofăt, primii trei dregători ai domniei și Sfatului domnesc. Jupan Albu mare clucer era decedat la data la care a fost desemnat *vlastelin* a lui Alexandru al II-lea, care îi era îndatorat, dar și rudă cu acesta, fiind căsătorit cu Irina, fiica lui Miloș, fratele domnului. O poziție singulară este cea a jupanului Stoica din Moruzești numit *vlastelin*, fiind numai mare postelnic, dar din casa domnească²⁹.

În alte documente, *vlasteli* sunt toți membrii Sfatului domnesc, când domniii judecă diverse cauze, unele destul de minore, împreună cu *cinstiții vlasteli ai domniei*, observând că în documentele din 1509 și 1511 domnul s-a sfătuit cu *vlastelii și boierii* sau cu *aleșii vlasteli și dregători domnești*³⁰, adică cu primii și cei mai importanți dregători și cu alți boieri din Sfatul domnesc sau din afara acestuia. Într-un document din 1512-13 Neagoe Basarab face o dănie la Mănăstire Cutlumuz și întărește altele făcute de domni anteriori împreună cu *vlastelii lor*³¹, probabil tot primii trei dregători. Cu această calitate, atribuit unui dregător, apelativul de *vlastelin* nu poate fi deținut decât pe timpul ocupării unei dregătorii.

Cu *cinstiții și bătrânii vlasteli* judecă diversele pricini domniii Radu de la Afumați, Vlad Înecatul, Radu Paisie, ultimul cu cele mai frecvente menționări de *vlasteli*, și Mircea Ciobanu la începutul domniei, Alexandru Mircea și Mihnea al II-lea.

Vlastelii au fost și rude ale domnului, dar nu știu dacă în calitate de mari dregători erau *vlasteli* și apoi de rude sau în calitate de rude deveneau *vlasteli* și apoi dregători, precum Gherghina mare pârcălab, unchiul lui Radu cel Mare, Badea din Șuici și Neagoe fiul lui Drăghici vornicul din Mărgineni din casa domnească a acelui domn, Calotă mare vistier, cumnatul lui Vlad cel Tânăr, apoi, Harvat mare logofăt, Manea vornic și Tudor logofăt rude prin alianță cu Radu de la Afumați, Hamza mare ban al Jiului și al Craiovei înrudit cu Vlad Înecatul, Ivașco mare

²⁶ DIR, B, XVII, I, p. 259, 309, 312, 419.

²⁷ DRH, B, XXIV, p. 57.

²⁸ DIR, B, XVII, II, p. 127-128, documentul este din mai 1612-1613.

²⁹ Probabil a fost considerat ruda domnului în calitate de tată vitreg al celor doi frați Golești.

³⁰ DRH, B, II, p. 130, 141, 143, 174, 434, 29, 90, 323, 284, 397.

³¹ DRH, B, II, p. 212, p. 266.

logofăt și Albu clucer, Stoica mare postelnic, iar Mitrea mare vornic era din casa lui Mihanea al II-lea. Deci, cu excepția jupanului Gherghina și a lui Calotă, toți ceilalți boieri ocupau primele trei dregătorii ale Sfatului.

Într-un document emis de jupan Barbu II Craiovescu, mare ban al Craiovei, pentru mănăstirea Bistrița, în 1529, acesta concluzionează că *“după moartea noastră, ori pe cine va alege Domnul Dumnezeu să fie vlastelin și stăpânitor în acest loc, dintre frații noștri sau din rudele noastre”* să respecte donația acestui zapis; și actul se continuă cu formula obișnuită a documentelor domnești³². De data aceasta autorul documentului vorbește clar despre *vlastelin* în calitate de mare ban al Craiovei, de conducător al regiunii și înare dregător, care la data emiterii actului era rudă cu domnul țării.

Titlul de *vlastelin* nu-l excludea pe cel de *jupan*, cu o singură excepție, într-un act din 1514, în care o hotărnicie a fost făcută de *“cinstitul vlastelin Deatco banul și cu cinstitul dregător al domnie mele <Neagoe Basarab> jupan Stanciul mare portar și pe jupan Neagoe spătar și cu alți 12 boieri care au fost megiași”* care nu erau *vlasteli*.

Din deslușirea documentelor rezultă că titlul de *vlastelin* în Țara Românească nu este un titlu de noblețe, el apare ca fiind conferit de domn mai ales pentru unul dintre primii trei mari dregători ai Sfatului³³, în timp, ce cel de jupan este de drept, moștenit, aspect respectat cel puțin până la mijlocul secolului al XVI-lea. Relevant este faptul că el a fost atribuit pentru prima dată celor mai bogați și, deci, celor mai puternici boieri din Oltenia, cu sediu la Strehaia, zonă aflată sub puternică influență sârbească, pentru cea mai înaltă dregătorie a provinciei și a țării. El a fost folosit mai des de domnii care au avut legături matrimoniale cu domnițe din țara vecină, respectiv Mihnea cel Rău, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați sau Radu Paisie. Nu trebuie să se uite că la sfârșitul secolului al XV-lea s-au mai adăugat boieri sârbi, refugiați în Țara Românească, care în prima jumătate a secolului următor erau împământeniți. S-ar putea ca dintre acești boieri sârbi să se fi ridicat și Neagoe Craiovescu. Dacă titlul de *vlastelin* ar fi fost un titlu nobiliar ca și cel de *jupan* în fiecare document în care le întâlnim pe ambele s-ar produce o tautologie. *Vlastelii* erau privilegiați prin poziția pe care o ocupau, aproape de domn, și titlul îl purtau numai pe timpul domniei care li-l conferise.

³² DRH, B, III, p. 142.

³³ În acest context par să se înscrie și cei doi frați Radu și Ioan din Cepari, descendenți din jupan Badea din Șuici, despre care un document din 1583 spune că au fost *boieri și vlasteli* ai lui Alexandru al II-lea, ori la începutul domniei sale a avut doi mari logofeți Radu și Ioan care s-ar putea să fie tocmai acești doi boieri. Cei doi boieri apar menționați ca *vlasteli* în documentul publicat de pr. Dumitru Bălașa, *Documente argeșene*, în MO, an IX, 1957, nr. 7-8, p. 528.

În concluzie, din a doua jumătate a secolului al XV-lea, boierimea care reprezenta structura militară a societății românești, nu și-a mai exercitat menirea războinică. De aceea, la începutul secolului al XVI-lea ea își caută definirea, rolul, pentru a nu pierde poziția privilegiată. Dintre boieri, *jupanii* care în prima jumătate a secolului al XVI-lea reprezentau elita acestei boierimi, cu o ascendență genealogică ce poate fi demonstrată cu documente cel puțin de la mijlocul veacului anterior și cu înrudiri înscrise într-un cerc închis, de la mijlocul aceluiași secolul fie că se mențin în rândul mării boierimi fie că alunecă și se topesc în rândul micii boierimi. Dar numai marea boierime era cea care conducea țara alături de domn, prin funcțiile pe care le ocupa în Sfatul domnesc. În căutarea noilor sale rosturi, această elită a fost extrem de instabilă din punct de vedere politic, dar și-a urmat un singur țel, acela de a acumula pământ.

Structura socială a boierimii nu se integrează în nici una din societățile propuse de Roland Mousnier și are în același timp trăsăturile mai multora dintre acestea, în același timp și în perioade diferite. Ea se înscrie parțial în societatea ordinelor sau în cea a ierarhiei în secolele XIII-XIV, parțial în cea liturgică în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și în cea a claselor sociale în secolele XVI și XVII. Stratificarea sau organizarea în ordine: cler, cavaleri și țărani, ordine care în interiorul lor sunt ierarhizate, corespunde perioadei vasalității voievozilor țării față de coroana maghiară. Acestei perioade i-a urmat cea a integrării țării în *Pax otomanica*, deși unii dintre domnii au continuat să rămână vasali coroanei maghiare până la 1526 pentru ducatele de dincolo de munți, Amlașul și Făgărașul.

Și modelul *societății liturgice* se suprapune în mică măsură celei din Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și la începutul celui următor mai ales prin dregătoriile care determinau rangurile elitei politice, în același timp deținătoare de proprietăți funciare. Ea mai corespunde acestei categorii și prin păstrarea unei nobleți ancestrale care nu putea fi luată vechilor familii.

În studiul său referitor la tradiția bizantină, Andrei Pippidi atrage atenția numai într-o notă, asupra faptului că s-ar putea ca societatea medievală românească să se fi considerat pe sine pentru o scurtă vreme ca o societate liturgică organizată exclusiv pentru a slujii statul³⁴. În același timp, la sfârșitul secolului al XVI-lea și în prima jumătate a celui de al XVII-lea, societatea românească s-ar putea să se afle la intersecția dintre modelele societăților structurate prin ordine, între sistemul clasic și cel liturgic, având unele elemente comune chiar și cu societatea engleză, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, mai ales prin deschiderea sa spre comerț³⁵. Dacă nu ar fi fost dependentă regimului otoman, societatea românească de la sfârșitul secolului al XVI-lea era capabilă să se dezvolte spre o societate similară

³⁴ A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările române în secolele XVI-XVIII*, București, 1983, p. 109.

³⁵ Roland Mousnier, *Les hiérarchies sociales de 1450 a nos jours*, Paris, Presses Universitaires de France, 1969, p. 33-35.

celelalte central europene, dar condițiile istorice au determinat evoluția ei, după sfârșitul lui Mihai Viteazul, spre lumea balcanică, al cărei model a devenit cea constantinopolitană.

Cu toate fluctuațiile pe care le-a cunoscut marea boierime a Țării Românești, din secolele XIV-XVI, și, adăugăm noi, secolul al XVII-lea, ea "reprezintă o categorie socială închisă și puțin numeroasă, ai cărei membri, grupați în facțiuni politice adverse, care sprijineau pretendenți diferiți, purtau între dânsii lupte pentru dregătorie și avere, dar rămăneau închiși în cercul lor, în care nu era ușor să pătrundă un om nou, ținând în subordine boierimea mică"³⁶.

THE TERM OF VLASTELIN BESTOWED TO THE GREAT BOERS OF VALLACHIA FROM THE XVth- to the -XVIIth century

- Summary -

The term of *vlastelin* (plural *vlasteli*) was used from the beginning of the XVth century in the documents of the kings of Hungary destined to the Monasteries of Oltenia (the west part of the country). It appeared in the documents of Wallahia from the end of century, borrowed from the serbs chancellery. Beside the names of some *jupans*, noblemen with title among the greatest boiars, and was bestowed in the first half of the XVIth century to the most important boiars. In the second half of century the term lost his meaning and was bestowed to the boiers intimate to the voievods.

³⁶ I. Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 175.